

PATENT KONULARININ BAĞIMLILIĞI HÂLİNDE ZORUNLU LİSANS

Dr. Fevzi Fırat GÖZÜYEŞİL*

Öz

Makalenin konusu, patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisanstır. Zorunlu lisans, yetkili makam tarafından üçüncü bir tarafa, patent sahibinin izni olmaksızın bir buluşu kullanma yetkisidir. Makalede öncelikle, zorunlu lisansın kanunî ve nazarı temelleri ile zorunlu lisansla ilgili mülga ve merî mevzuat incelenmiştir. Türk patent sisteminde, patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans verilmesi, Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 131. maddesinde yer alan özel hükümlere tâbidir. Patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans verilmesi, sonraki tarihli buluşun, birinci buluşa nazaran önemli ölçüde ekonomik öneme sahip önemli bir teknik ilerleme içermesine bağlıdır. Nihayetinde, patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans verme süreci incelenmektedir. Bu bağlamda, çalışmanın son kısmında, zorunlu lisans talebi, yetkili ve görevli mahkeme ve zorunlu lisans kararına dair esaslar incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler

Patent Hukuku • Patent Lisans Sözleşmesi • Zorunlu Lisans • Patent Konularının Bağımlılığı • Sınai Mülkiyet Kanunu

* Arş. Gör. Dr., Hacı Bayram Veli Üniversitesi, Hukuk Fakültesi Ticaret Hukuku Anabilim Dalı, Ankara, Türkiye | Asst. Dr., Hacı Bayram Veli University, Faculty of Law, Department of Commercial Law, Ankara, Turkey.

✉ fevzi.gozuyesil@hbv.edu.tr • ORCID 0000-0002-3266-1642

🔍 **Atıf Şekli** | Cite As: GÖZÜYEŞİL, Fevzi Fırat, "Patent Konularının Bağımlılığı Hâlinde Zorunlu Lisans", SÜHFD., C. 28, S. 2, 2020, s. 473-509.

🔍 **İntihal** | Plagiarism: Bu makale intihal programında taranmış ve en az iki hakem incelemesinden geçmiştir. | This article has been scanned via a plagiarism software and reviewed by at least two referees.

COMPULSORY LICENSE IN CASE OF DEPENDENCY OF PATENT ISSUES

Abstract

The subject of this paper is compulsory licensing in case of dependency of patent issues. Compulsory licencing is a prerogative granted by a competent authority to a third party to use an invention without the assent of patent holder. In this paper, firstly, legal and theoretical bases of compulsory license and abrogated and positive legislation related to compulsory license are examined. Under the Turkish patent system, compulsory licences for the dependent patents are governed by the specific provision of the Article 131 of Turkish Industrial Property Code. To grant a compulsory licence in case of dependency of patent issues depends on that the second invention involve an important technical advance of considerable economic significance. Eventually, the process of granting a compulsory license in case of dependency of patent issues is examined. In this context, in the last part of the study, compulsory license request, competent court and principles of compulsory license decision are analyzed.

Key Words

Patent Law • Patent License Agreement • Compulsory Licence • Dependency of Patent Issues • Industrial Property Code

I. GİRİŞ

Patent mefhumu, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun ilgili hükümlerinde yahut millî mevzuat kapsamındaki başkaca bir metinde tanımlanmış değildir. Bununla birlikte, SMK m. 82/1' de düzenlenen patentlenebilirlik şartlarından esinlenilerek bir tanım yapmak mümkündür. Buna göre patent; *teknolojinin herhangi bir alanında, sanayiye uygulanabilir bir yenilik içeren buluşlardan neşet eden hakları temsil eden belge* olarak tanımlanabilir¹. Patent hakkı, bir fikrî mülkiyet hakkıdır; bu bakımdan nazarî temelleri, mülkiyet hakkına istinat eder². Mülkiyet hakkının ise, "bu, bana

¹ Öğretide yapılan bazı tanımlar için bkz. **KAYA Arslan**, "Türk Hukukunda Patentten Doğan Haklar", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1997, 55 (4), s. 173; **ŞEHİRALİ Feyzan Hayal**, Patent Hakkının Korunması, Ankara 1998, s. 7; **YÜNLÜ Levent**, "Fikri Mülkiyet Hakkı", *Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni*, 2011, 23 (1-2), s. 906; **SULUK Cahit (KARASU Rauf/NAL Temel)**, Fikri Mülkiyet Hukuku, Ankara 2017, s. 227.

² Fikrî mülkiyet haklarının hukukî mahiyeti ile alâkalı tartışma ve görüşler için bkz. **HİRŞ Ernst**, Fikrî ve Sınai Haklar, Ankara 1948, s. 69 vd.; **YÜNLÜ**, s. 894 vd. Klasik

aittir; sadece benimdir” deme hakkı bahşeden³; bu yönüyle de, hak sahibi dışında herkesi, kural olarak dışlayan ve bunların hak konusuna müdahalelerini engelleyen bir hak olduğu ifade edilebilir. Bu yönüyle patent, hak sahibine inhisarî (tekelci) ve dışlama yetkisini de içeren bir hak verir⁴. Bir başka ifade ile fertler, sahip oldukları maddî hakları, ancak kendi rızaları ile başkalarına devrederler; kural odur ki, bu hakların devredilmesi yahut başkalarınınca kullanılması noktasında, fertlerin zorlanması söz konusu değildir. Bununla birlikte içtimaî hayatın icapları, fertlerin sahip oldukları hakların başkaları tarafından kullanılmasını elzem kılabilir.

Mülkiyet hakkı, T. C. Anayasası’nın 35’inci maddesindeki düzenlemeye göre, ancak kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilir. Keza aynı hükümde, mülkiyet hakkının toplum yararına aykırı şekilde kullanılamayacağı da ifade edilmiştir. Bu hâlde patent hakkı da, diğer mülkiyet hakları gibi, kamu yararı amacıyla ve kanunla sınırlandırılabilir; toplum yararına aykırı olacak şekilde kullanılamayacaktır. Bu anayasal esasa istinaden, patent hakkını sınırlamaya matuf, SMK m. 129 ilâ 137’nci maddelerinde zorunlu lisans müessesesi düzenlenmiştir. Zorunlu lisans ile patent konusu buluşun sadece hak sahibinin menfaatleri doğrultusunda kullanılması değil; toplumun da hak konusu buluştan istifade

mülkiyet teorisinde, ancak elle tutulabilen, uzayda yer kaplayan ve gözle görülebilen somut şeylerin mülkiyet konusu olabileceği ifade edilir. Bkz. **AKİPEK Jale G.**, Türk Eşya Hukuku (Aynı Haklar), İkinci Kitap Mülkiyet, İkinci Bası, Ankara 1973, s. 15 vd. Bununla birlikte iktisadî ve sosyal gelişmeler dairesinde ve Anglosakson hukukunda somut ve somut olmayan “şey” ayrımı sona ermiş ve fikrî ve sınaî haklar ile buna bağlı olarak patent hakkı da mülkiyetin konusu olmuştur. Bkz. **GÜRİZ Adnan**, Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No.253, Ankara 1969, s. 76. Fikrî mülkiyet haklarının ve tabii olarak patent hakkının; en azından kamu gücü ile sınırlandırılmaları bakımından mülkiyet hakkı kapsamında olduğu konusunda ise bir görüş farklılığı yoktur. T.C. Anayasası’nın 35’inci maddesi gerekçesinde; mülkiyet hakkının sınırlandırılmasının anayasal güvence altına alınmasının, para ile değerlendirebilen hakları içeren bir teminat olduğu ifade edilmiştir. Fikrî mülkiyet haklarının da, mülkiyet hakkı mahiyetinde olduğu hakkında bkz. 31.1.2008 tarihli ve E: 2004/81, K:2008/48 sayılı karar, Resmi Gazete, T/S: 20.03.2008/26822

(<https://www.lexpera.com.tr/resmi-gazete/metin/RG801Y2008N26822S200848/1>).

³ **SEROZAN Rona**, “Mülkiyet Hakkının Özü, İşlevi ve Sınırları”, *Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay’ın Anısına Armağan I*, İstanbul 1992, s. 239.

⁴ **BOZBEL Savaş**, *Fikri Mülkiyet Hukuku*, İstanbul 2015, s. 707; **KAYA** (1997), s. 175-176.

etmesi ve patent hakkının, hak sahibi tarafından toplum yararına aykırı olarak kullanılmasının önlenmesi amaçlanmaktadır⁵. Mülkiyet hakkı gibi mutlak bir hakkın sınırlandırılması hususu ise, temel hak ve özgürlükler bakımından arz ettiği öneme binaen, üzerinde durulması gereken birtakım esaslara mütealliktir. Kanaatimiz o ki bu esasların, ferdî hak ve özgürlükler ile fikrî mülkiyetin tabiatından neşet eden teknolojiyi ve gelişmeyi teşvik edici rolüne bağlı kamu yararı arasında kabul edilebilir bir denge kurmak bakımından, üzerinde durulması icap eder.

II. ZORUNLU LİSANS MÜESSESİNİ KANUNÎ VE NAZARÎ TEMELİ

Patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans ile alâkalı tafsilatlı izahat öncesinde, Türk hukukunda zorunlu lisans müessesesinin kısa tarihi, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'ndaki düzenlenişi ve akabinde ise nazariyesi hakkında genel bilgiler arz etmek yerinde olacaktır.

A. Türk Hukukunda Zorunlu Lisansın İhdası

Zorunlu lisans, Türk hukukunda uygulaması olan bir müessese değildir. Mamâfih, millî ve uluslararası mevzuatta bugün itibariyle düzenlenmiş; nazarî bakımdan uygulanmasının önünde bir engel bulunmamaktadır. İşin tabiatına uygun olarak, patent hukukuna dair bu müessesenin alâkaya mazhar olması ve uygulanabilirliği; millî kalkınmanın, üretimin ve teknolojinin göstereceği atılım ile doğru orantılı bir şekilde artacaktır. Müessesenin bugünü ve geleceğine dair faydalı ve verimli bir noktaların tesisi, kanaatimizce kısa bir tarihçe arz etmeyi gerekli kılmaktadır. Bu bakımdan önce; 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu ve 551 sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname dönemindeki düzenlemelere kısaca değinilmiştir.

1. Mülga Mevzuat Dairesinde Zorunlu Lisans

a. İhtira Beratı Kanunu'nda Zorunlu Lisans

İlk millî patent mevzuatı olan 23 Mart 1879 tarihli İhtira Beratı Kanunu'nda, zorunlu lisans müessesesi ile alâkalı herhangi bir sarih

⁵ KAYA Arslan, "551 Sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Getirilen Zorunlu Lisans Sistemi", *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 1996, 55 (1-2), s. 335; SULUK(KARASU/NAL), s. 279-280.

düzenlemeye yer verilmemiştir⁶. Söz konusu kanunun genel yaklaşımı, bugün için zorunlu patent verilmesini gerektiren yahut verilmesine yol açan hâllerde; patentin hükümsüz kılınması noktasındadır: İhtira Beratı Kanunu'nun 38'inci maddesine göre patent sahibi; patentin veriliş tarihinden itibaren patent konusu buluşu, haklı bir sebebi olmaksızın iki yıl üretmediği veya aralıksız kullanmadığı takdirde patent hakkı sonra ermektedir⁷.

Patentin kullanılmaması hâlinde patentin hükümsüz kalacağına dair hükmün bir benzeri, patent konularının bağımlılığı hakkında da cârî olmuştur. Kanun'un 23'üncü maddesindeki düzenlemeye göre, patent sahibi veya diğer ilgililerden başka bir üçüncü kişi, söz konusu patentin tarihinden itibaren bir sene içinde; patent konusu buluş üzerinde değişiklik (tadilât), iyileştirme (islâhat) veya ekleme (ilâvat) yapmak suretiyle patent talebinde bulunamaz. Ancak böyle bir talebin varlığında, dilekçe ve ekleri, mühürlü bir zarf ile Ekonomi Bakanlığı nezdinde muhafaza edilecek ve süre sonunda zarf açılıp patent verilecektir. Bu süre zarfında, asıl patent sahibinin değişiklik, iyileştirme veyahut ekleme talebi var ise, diğer talep edenlere karşı bir rüçhan hakkı söz konusu olacaktır. Bu hükme aykırı şekilde tesis edilen patentler ise hükümsüz kalacaktır.

Kanun'un 23'üncü maddesi, esasında patent konularının bağımlılığı hâlinde ne olacağını düzenlemiştir. Bu noktada, bugünkü manası ve esasları ile bir zorunlu lisans uygulamasından bahsetmek şüphesiz ki mümkün değildir. Fakat aynı felsefeden neşet eden bir yaklaşımla, patent konusu buluşun sadece patent sahibinin değil; yeniliklere ve teknolojik gelişmelere bağlı olarak, toplumun da faydasına olacak şekilde kullanılması sağlanmaya çalışılmıştır. Şayet patent sahibi, sahibi olduğu buluşu geliştirmek ve yenileştirmek için çaba göstermiyorsa; bu çabayı

⁶ Kanun'un tam metni için bkz. HİRS, s. 235-243; YÜKSEL Ali Sait, Patent ve Lisans Sözleşmesi Hukuku, İstanbul 1989, s. 131-141.

⁷ İhtira Beratı Kanunu m. 38: "Berat sahibi evvela berat resminin tekasiti muayenesini her sene iptidasında peşin olarak tediye etmediğini saniyen ihtira eylemiş olduğu şeyi berat tarihinden itibaren bilaözrü makbul iki seneye kadar Türkiye Cumhuriyeti memalikinde file getirmedeği veyahut iki sene mütemadiyen tatil ettiği, salisen beratlı eşyanın aynı olan memaliki ecnebiye mamulatım Türkiye Cumhuriyeti memalikine ithal eylediği halde berat hakkından sakit olur".

gösterenlerin teşvik edilmesine, emek, sermaye ve zamanlarının korunmasına çalışılmıştır.

İhtira Beratı Kanunu'nda zorunlu lisans düzenlenmemiş olmasına rağmen; uluslararası sözleşmelerden kaynaklanan yükümlülükler nedeniyle zorunlu lisansın uygulama alanı bulabileceği ifade edilmiş; Türkiye'nin tarafı olduğu 1883 tarihli Paris Sözleşmesi'ne 1925 Lahey değişiklikleri⁸ ile eklenen zorunlu lisans hükümlerinin uygulanması gerektiği ileri sürülmüştür⁹. Bununla birlikte, karşı bir görüş olarak Paris Sözleşmesi'nde yer alan zorunlu lisans hükümlerinin doğrudan uygulama alanı bulamayacağı da öğretilerde savunulmuştur¹⁰.

b. 551 Sayılı KHK'da Zorunlu Lisans

Zorunlu lisans, Türk hukukunda ilk olarak; 551 sayılı mülga Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname'nin 99 ilâ 120'nci maddelerinde düzenlenmiştir¹¹. Kanun Hükmünde Kararname'de; zorunlu lisans nedenleri üç bent olarak sayılmıştır (m. 99). Buna göre; patent konusu buluşun kullanılmaması, patent konularının bağımlılığının söz konusu olması veya kamu yararının gerektirmesi hâlinde zorunlu lisans talebinde bulunulabilecektir. Öğretilerde, Kararname'nin 14'üncü maddesinde de zorunlu lisans uygulamasına yer verildiğinden

⁸ Türkiye, söz konusu sözleşmeye 10 Ekim 1925'te katılmış; 15 Mayıs 1930 tarih ve 1619 sayılı Kanun ile (R. G. 29/V/1930- Sayı: 1506) ile kabul etmiştir. Bkz. 1619 sayılı Kanun:

https://www.tbmm.gov.tr/tutanaklar/KANUNLAR_KARARLAR/kanunbtbmmc008/kanunbtbmmc008/kanunbtbmmc00801619.pdf

⁹ *Hırş*, İhtira Beratı Kanunu'nun uygulanmasında ve yorumlanmasında; Paris Sözleşmesi'nin amaçlarının muhakkak surette esas alınması gerektiğini ifade etmiştir. Bkz. **HİRŞ**, s. 76-77.

¹⁰ **AYİTER** Nuşin, İhtira Hukuku, Ankara 1968, s. 132; **YÜKSEL**, s. 113-114.

¹¹ R. G. Tarih 27.6.1995 ve Sayı: 22326. 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname, 22.12.2016 tarihli ve 6769 sayılı Kanununun 191'inci maddesiyle yürürlükten kaldırılmıştır.

551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin mehzazı; Avrupa Patent Anlaşması (Münih Antlaşması), Almanya, Avusturya, İsviçre, Japonya ve İspanya Patent Kanunları ile Paris Anlaşması'dır. Bu yönüyle Kararname'nin; özgün ve mevcut ülke yasalarına kıyasla daha kapsamlı ve modern bir düzenleme olduğu ifade edilmiştir. Bkz. **KAYA** (1996), s. 336-337.

bahisle; 99'uncu madde kapsamındaki bu üç nedenin, tahdîdî şekilde düzenlenmediği ifade edilmiştir¹².

Patent konularının bağımlılığı, 551 sayılı KHK m. 79'da düzenlenmiştir. Buna göre patent konularının bağımlılığı; patent konusu bir buluşun kullanılmasının, önceki tarihli bir patentle korunan buluşun kullanılması ile mümkün olması şeklinde tarif edilebilir. Kararname'nin 79'uncu maddesinde yer alan düzenlemeye göre, patent konularının bağımlılığı hâlinde; İhtira Beratı Kanunu m. 23'ten farklı olarak, patentin geçerliliği etkilenmeyecektir. Önceki tarihli patent sahibi ve sonraki patent sahibi, birbirlerinin patentlerini rızaları hilafına kullanamayacaktır; lâkin sonraki patent sahibi, önceki tarihli patent sahibinden izin veya zorunlu lisans almışsa; önceki tarihli patenti kullanabilecektir (m. 79).

Kanun Hükmünde Kararname'nin 101'inci maddesine göre patentler arasında bağımlılık hâlinde zorunlu lisans tesis edilebilmesi için; sonraki tarihli patent, önceki tarihli patente tecavüz edilmeksizin kullanılmaması ve önceki tarihli patentten daha farklı bir sınaî amaca hizmet etmesi veya önemli bir teknik ilerleme göstermesi şarttır. Bunun yanı sıra, şayet patent hakkına konu kimyasal veya eczacılık ile alâkalı bir madde nin elde edilmesini amaçlayan bir usul patenti mevzubahis ise; önceki tarihli patente oranla önemli bir teknik ilerleme söz konusu ise zorunlu lisans talep edilmesi mümkün olacaktır.

Zorunlu lisans talebinde bulunmak isteyen kimse, aynı patent için sözleşmeye dayalı lisans verilmesi için Enstitüden arabuluculuk etmesini isteyebilecektir (m. 104). Enstitü yaptığı araştırma neticesinde; zorunlu lisansın verilmesini gerektiren bir hâl olduğu, talepte bulunan kişinin lisans bedelini karşılayacak ödeme gücünü haiz olduğu ve buluşun kullanımını için gerekli araçlara sahip olduğu kanısına varırsa, arabuluculuk talebini kabul edecektir (m. 105/2). Enstitünün arabuluculuk faaliyeti, patent konusu buluşun kullanılması ile alâkalı tarafların anlaşması ile sonuçlanabilir. Şayet anlaşma söz konusu olmazsa veya lisans almak isteyen arabuluculuk talebi Enstitü tarafından reddedilirse; mahkemeden zorunlu lisans verilmesi talep edilebilecektir (m. 108).

¹² KAYA (1996), s. 343.

2. 6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nda Zorunlu Lisans

Zorunlu lisans, tek bir bölüm altında, 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 129 ilâ 137'nci maddelerinde düzenlenmiştir. Sınai Mülkiyet Kanunu'ndaki zorunlu lisans düzenlemelerinin menşei, TRIPS m. 31'dir¹³.

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 129'uncu maddesinde; zorunlu lisansın hangi hâllerde tesis edilebileceği ve zorunlu lisans talebinin usul ve şartları düzenlenmiştir. Düzenlemenin 1'inci fıkrasının (b) bendinde; patent konularının bağımlılığının bir zorunlu lisans nedeni olduğu; 2'nci fıkrasında ise patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans kararının mahkeme tarafından verilebileceği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra düzenlemenin 3'üncü ve devamındaki fıkralarında, zorunlu lisans talebine ilişkin yargılama esaslarına yer verilmiştir. Kanununun 130 ilâ 132'nci maddelerinde ise, patentle korunan buluşun kullanılmaması, patent konularının bağımlılığı ve kamu yararı nedenleriyle zorunlu lisans verilmesi hâlleri ayrı ayrı düzenlenmiştir.

Patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans ise, SMK m. 131'de ayrıca düzenlenmiştir. Düzenlemenin 1'inci fıkrasında, patent konularının bağımlılığı, patent hakkına tecavüz mefhumu üzerinden izah edilmiştir. Buna göre; patent konusu buluş, önceki patenin sağladığı haklara tecavüz edilmeksizin kullanılamıyorsa; patent konuları arasında bir bağımlılık olduğu kabul edilmiştir. Bu hâlde kural olarak, sonraki tarihli patentin sahibi, önceki tarihli aslı patent konusu buluşu, sahibinin izni olmaksızın kullanamayacaktır.

Patent konularının bağımlılığının söz konusu olduğu hâllerde, sonraki tarihli patent sahibinin zorunlu lisans talebinin kabulü için; zorunlu lisans müessesesine dair genel şartların yanı sıra, bir başka özel şart daha öngörülmüştür. Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 131'inci maddesinin 2'nci fıkrasında yer alan düzenlemeye göre, sonraki tarihli patent sahibi lehine zorunlu lisans tesis edilebilmesi için; patent konularının bağımlı olmasının yanı sıra, sonraki tarihli patent konusu buluşun, aslı patent konusu

¹³ The Agreement on Trade-Related Aspects of Intellectual Property Rights / Ticaretle Bağlantılı Fikri Mülkiyet Hakları Anlaşması.

buluşa nazaran büyük ölçüde ekonomik yarar sağlayan önemli bir teknik ilerleme göstermesi gerekir.

B. Genel Olarak Zorunlu Lisans Nazariyesi

1. Zorunlu Lisansın Hukukî Mahiyeti

Patent hakkının inhisarî vasfı, kural olarak patent hakkı sahibi dışındaki kişilerin patent konusu buluşu kullanmasını engeller; lâkin birtakım saikler, patent hakkının sahibi dışında bazı kimselerce kullanılmasını elzem kılabilir. Bu saiklerin başında, iktisadî âmillerle patent konusu buluşu kullanmak isteyen bir başka girişimcinin varlığı gelir. Bu hâlde, şartları müzakere ile tespit edilen rızaî bir lisans sözleşmesinin, patent sahibi ile lisans talep eden arasında akdedilmesi söz konusu olacaktır. Bu esastan olmak üzere kural odur ki; lisans sözleşmeleri¹⁴, borçlar hukuku genel teorisine tâbidir ve bu bakımdan sözleşme hürriyeti esası bunlar için de cârîdir.

Kişilerin sözleşme hürriyeti, T. C. Anayasası'nın 48'inci maddesi ve TBK m. 26 ile teminat altına alınmıştır. Anayasa'nın 48'inci maddesinde sözleşme hürriyeti ismen zikredilmiş; TBK'da ise, tarafların sözleşmenin içeriğini belirleyebileceği ifade edilmiştir. Bunun yanı sıra sözleşmenin hürriyetinin diğer tezahürleri de, sözleşme yapıp yapmama ve sözleşmenin karşı tarafını seçme hürriyetidir¹⁵. Sözleşme hürriyeti asıldır; ancak istisnaî olarak ve birtakım şartların varlığında kanunla sınırlandırılması mümkündür (Anayasa m. 13). Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 129'uncu maddesine istinaden ise zorunu lisans tesis edilmek suretiyle patent sahibinin, fikrî mülkiyet hakkı ve sözleşmenin karşı tarafını seçme hürriyeti sınırlandırılmaktadır. Bir başka ifade ile zorunlu lisansta, patent sahibinin

¹⁴ Lisans sözleşmesi, hak sahibinden başka kimselerin, fikrî mülkiyet haklarından yararlanması veya fikrî mülkiyet haklarını kullanmasını konu edinen sözleşmelerdir. Bkz. **BAŞ Mustafa**, "Genel Olarak Rekabet Kuralları Karşısında Lisans Sözleşmelerinin Durumu", *Ankara Barosu FMR Dergisi*, 2001, 1 (2), s. 80; **YÜKSEL**, s. 75.

¹⁵ **EREN** Fikret, 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara 2012, s. 17; **OĞUZMAN** Kemal/**ÖZ** Turgut, Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na Güncellenip Genişletilmiş 13. Bası, I. Cilt, İstanbul 2015, N. 80-81; **KOCAYUSUFPAŞAOĞLU** Necip, Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, 4. Bası, İstanbul 2008'den 5. Tıpkı Bası, 2010, § 40 p. 4.

patent hakkı üzerindeki hâkimiyeti sınırlandırılmaktadır¹⁶. Bununla birlikte bu sınırlandırma, fikrî mülkiyet hakkını işlevsiz kılacak yahut fikrî mülkiyet hakkının özüne dokunabilecek mahiyette değildir. Patent sahibi kural olarak, patent hakkı üzerindeki mülkiyet hakkı dairesindeki kullanma, yararlanma ve tasarruf etme haklarını haiz olmaya devam eder.

Bu izahat dairesinde zorunlu lisans, kanunda öngörülen şartların varlığı hâlinde; başkasına ait bir patenti kullanmak isteyen kimseye, kamu otoritesinin kararı ile verilen bir izin olarak tarif edilmektedir¹⁷. Bir başka görüş ise zorunlu lisansın, kamu otoritesinin zorlayıcı gücü neticesinde kurulan bir tür lisans sözleşmesi olduğu noktasındadır¹⁸. Kanaatimizce zorunlu lisans müessesesi, sözleşme yapma mecburiyeti kapsamında değerlendirilmelidir; kanun koyucu, iktisadî ve sosyal âmillerle sözleşme yapma yükümlülüğü ihdas etmiştir¹⁹. Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 129 ve devamındaki maddeleri kapsamındaki şartlar gerçekleştiği vakit, patent hakkı sahibi için lisans sözleşmesi yapma yükümlülüğü doğmaktadır. Bu yükümlülüğün tasdiki ve tescili ise bir kamu otoritesinin kararına bağlı kılınmaktadır. Bu bakımdan, kanunî bir sözleşme yapma mecburiyeti söz konusu olmakla beraber; kazaî yahut idarî bir kararla lisans sözleşmesi tesis edilmiş olmaktadır²⁰.

¹⁶ COTROPIA Christopher A., "Compulsory licensing under TRIPS and the Supreme Court of the United States' Decision in eBay v. MercExchange", *Patent Law and Theory* (Ed. Toshiko Takenaka), 2008, s. 559.

¹⁷ Müessese hakkındaki bazı tanımlar için bkz. KAYA (1996), s. 338; BENKARD Georg, Patentgesetz: PatG-Kommentar Gebrauchsmustergesetz, Patentkostengesetz, 11. neu bearbeitete Auflage 2015, Art. 24 N. 28; HALEWOOD Michael, "Regulating Patent Holders: Local Working Requirements And Compulsory Licences At International Law", *Osgoode Hall Law Journal*, 1997, 35(2), 260; KIRKBEŞOĞLU Nagehan, "Sınai Mülkiyet Ve Rekabet Hukukunda Zorunlu Lisans (Zwangslizenz)", *Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye Armağan*, II. Cilt, İstanbul 2009, s. 1097.

¹⁸ GORECKI Paul K., *Regulating The Price Of Prescription Drugs In Canada: Compulsory Licensing, Product Selection, And Government Reimbursement Programmes*, *Economic Council of Canada (Technical Report NO.8)*, 1981, s. 25.

¹⁹ Bkz. Aynı yönde bkz. KIRKBEŞOĞLU, s. 1098.

²⁰ Zorunlu lisansın bir sözleşme yapma mecburiyeti mahiyetinde olduğu noktasında bkz. KAYA (1996), s. 337; BOZBEL, s. 726-727.

2. Zorunlu Lisansın Genel Özellikleri

Lisanslar, lisans alan ve lisans verenin hak ve yetkilerinin kapsamında göre; basit ve inhisarî lisans olmak üzere tasnif edilir. Basit lisansla, lisans verenin kullanma hakkı devam ettiği gibi; bir başkasına lisans verme hakkı da varlığını muhafaza eder²¹. İnhisarî lisansla ise lisans veren, lisans alandan başkasına lisans verememekte ve açıkça saklı tutmadıkça kendisi de kullanmamaktadır²². İnhisarî lisansla lisans alan; lisansı üçüncü kişilere devredebilmektedir²³.

Zorunlu lisans, kural olarak basit lisanstır²⁴. Bununla birlikte patent sahibinin, daha önceden basit veya inhisarî bir lisans vermiş olması; zorunlu lisans tesis edilmesini engellemez²⁵. Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 132'nci maddesinin 3'üncü fıkrasında; kamu yararı gerekçesiyle verilen zorunlu lisansların inhisarî mahiyette olabileceği ifade edilmiştir. Özellikle savunma sanayi alanındaki zorunlu lisansların inhisarî mahiyette olması söz konusu olabilecektir. Düzenleme, mefhumu muhalifinden istihraç etmek suretiyle tefsir edilecek olursa; kamu yararı gerekçesi dışındaki gerekçelere istinaden verilecek zorunlu lisansların basit lisans mahiyetinde olduğu ifade edilebilecektir. Ve fakat kural olarak, patent sahibinin patent konusu ürünü ulusal ve uluslararası piyasalara sürmesi engellenemez²⁶.

Basit lisansların devrinin kâbil olmadığı kabul edilmektedir; bir başka ifade ile zorunlu lisans alan, zorunlu lisansa bağlı kullanım hakkını kural olarak bir üçüncü kişiye devredemeyecektir²⁷. Bununla birlikte SMK m. 135'te yer alan düzenlemeye göre lisansın, işletme ile birlikte veya işletmenin lisansın değerlendirildiği kısmı ile birlikte devredilmesi hâlinde; zorunlu lisansın devri mümkün olabilecektir. Ayrıca, patent

²¹ **BENKARD**, Art. 24 N. 38; **AYİTER**, s. 115; **YÜKSEL**, s. 84.

²² **YÜKSEL**, s. 86; **KAYA** (1996), s. 339.

²³ **KAYA** (1996), s. 339.

²⁴ **TEKİNALP**, § 37 N. 44; **KAYA** (1996), s. 338; Resource Book, on TRIPS and Development UNCTAD-ICTSD, Cambridge University Press, First published 2005. s. 473.

²⁵ **BENKARD**, Art. 24 N. 9. Alman Federal Yüksek Mahkemesi'nin nu yöndeki bir kararı için bkz. BGH 05.12.1995 X ZR 26/92; **HACKER** Franz, Patentgesetz Kommentar, (begründet von Rudolf Busse/herausgegeben von Alfred Keuckenschrijver), 8. neu bearbeitete und erweiterte Auflage, 2016, § 24 Rn. 21.

²⁶ Resource Book, s. 475.

²⁷ **KAYA** (1996), s. 338; Resource Book, s. 473.

konularının bağımlılığı gerekçesiyle tesis edilen zorunlu lisansların da, bağımlı patent ile beraber devredilmesi mümkün kılınmıştır.

Zorunlu lisans, basit lisans niteliğinde olması hasebiyle; işletmeye bağlı lisans olarak kabul edilmektedir²⁸. İşletmeye bağımlılık, lisansın belli bir işletmenin faaliyetine özgülendiği ve o işletmenin faaliyetleri kapsamında kullanılabilmesi anlamına gelir²⁹. Bununla birlikte, SMK m. 135'teki düzenlemeye göre, patent konularının bağımlılığı hâlinde; zorunlu lisans, bağımlı patent ile beraber devredilebilir. Bir başka ifade ile patent konularının bağımlılığı hâlinde tesis edilen zorunlu lisans, bağımlı patent ile birlikte devredilebilecektir.

III. SMK M. 131 BAĞLAMINDA PATENT KONULARININ BAĞIMLILIĞI HÂLİNDE ZORUNLU LİSANS

Patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisansın hangi şartlara bağlı olarak tesis edilebileceğine dair izahata geçmeden önce; kavrama dair genel bir girizgâh yapılmalıdır.

A. Bağımlı Patent Kavramının Pratiği

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 131'inci maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan düzenlemeye göre; patent konuları arasında bağımlılığın, patent konusu buluşun önceki tarihli bir patentin sağladığı haklara tecavüz edilmeksizin kullanılmasının mümkün olmaması hâlinde söz konusu olacağı ifade edilmiştir. Elhâsıl bağımlı patent, daha önce tesis edilmiş bir başka patent hakkını ihlâl etmeksizin kullanılamayan patentlerdir³⁰.

Fikrî mülkiyet haklarını, klasik mülkiyete konu eşyadan ayıran hususlardan biri; sınırlarının kolaylıkla tespit edilememesidir. Patent hakkının sınırları da, esasında buluş sahibinin zihninde şekillenir. Buluş sahibinin zihninde şekillenen bu tanımlayıcı sınırlar; hukuk âleminde istem kavramı ile hayat bulur³¹. Bu istemlerin, birbirleriyle örtüşmesi veya

²⁸ KAYA (1996), s. 342.

²⁹ İşletmeye bağlı lisansın karşısında ise, şahsî lisans vardır. Şahsî lisansta, lisans herhangi bir işletmeye değil; şahsa bağlıdır.

³⁰ JULIAN-ARNOLD Gianna, "International Compulsory Licensing: The Rationales and the Reality", IDEA The Journal of Law and Technology, V. 33 (1993), 349.

³¹ İstem kavramı, Sınai Mülkiyet Kanunu'nda açıkça tanımlanmış olmasa da; SMK m. 89/1'de göre patent başvurusu veya patentin sağladığı korumanın kapsamı, istemlerle belirlenir. Mülga 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'nin 47'nci

çakışması ise tabiatıyla mümkündür; nitekim bir patent, çoğu zaman daha önceki bir patent konusunun daha teferruatlı tanımlanmış bir tekrarıdır³². Nitekim her bir yenilik, daha önceki bulgulara dayanan bir birikimden faydalanılarak hayata geçirilebilecektir; bu, zihnî bir üretim faaliyeti için kaçınılmazdır³³. Patentlere dair bu örgü âdeti, iç içe yerleştirilmiş ve her biri açıldığında içinden daha küçüğü çıkan matruşka adlı oyuncak bebeklere benzemektedir³⁴.

Bunu bir örnekle izah etmek yerinde olacaktır. Mucit (A)'nın patenti, üç ayaklı bir masa içindir. (B)'nin buluşu ise, bu üç ayaklı masanın her bir ayağına bir tekerlek eklenmesidir. (C) ise, tekerlekli üç ayaklı bu masanın tekerleklerine, kilit takılmasını öngörmektedir³⁵. Bu hâlde, (B) ve (C) tarafından geliştirilen buluşlar; (A)'nın patenti ile alâkalı tüm unsurları içermektedir. Patent hukuku bakımından (A), hem (B) hem de (C)'nin; (B) ise (C)'nin buluşları ile alâkalı patent hakkını ileri sürebilecektir. Bu basit örgünün, patenti alınmış farklı buluşlara ait unsurların bir araya getirilmesi ile gerçekleştirilen buluşlar bakımından daha karmaşık bir hâl alabileceği ise açıktır. Bu bakımdan patent konularının bu şekilde örtüşmesi yahut çakışması; buluşları için patent başvurusunda bulunmak isteyen mucit yahut kâşiflerin önünde, aşmaları gereken ciddi bir engel mahiyetindedir.

Bu engelin aşılması, yukarıdaki misalden yola çıkılarak; ayakları kilitlenebilir tekerlekli, üç ayaklı bir masanın geliştirilebilmesi ve üretilmesinin, ancak "üç ayaklı masa"nın patent hakkını haiz olan (A)'nın izniyle mümkün olabileceği ifade edilmelidir. Liberal hukuk düzeninde, bu iznin (A)'nın rızasına müstenid bir lisans sözleşmesi ile verilmesi istenir. Lâkin bu her zaman mümkün olmaz; önceki patent sahibi bu izni birtakım saiklerle vermek istemeyebilir. Önceki tarihli buluş olan masanın

maddesinde ise, istem veya istemler buluşun korunması istenilen unsurlarını tanımlayacağı ifade edilmiştir.

³² **GWARTNEY** Troy L., "Harmonizing the Exclusionary Rights of Patents with Compulsory Licensing", *William and Mary Law Review*, 2009, Vol. 50 No. 4, s. 1403.

³³ **SHAPIRO** Carl, "Navigating the Patent Thicket: Cross Licenses, Patent Pools, and Standard-Setting", *Innovation Policy and the Economy*, 2001, Vol. 1, s. 119 (<https://www.nber.org/chapters/c10778.pdf>, Erişim: 12.08.2019).

³⁴ **GWARTNEY**, s. 1403.

³⁵ **GWARTNEY**, s. 1404.

ayaklarına, kilitlenebilir tekerlek takmanın, hem toplumsal yararı, hem buluş sahiplerine sağlayacağı menfaatler dikkate alınarak; önceki tarihli patenti kullanma izninin, (A)'nın rızası söz konusu olmaksızın kamu otoritesi tarafından verilebilmesi mümkün kılınmıştır.

B. Patent Konularının Bağımlılığı Hâlinde Zorunlu Lisansın Şartları

Sınaî Mülkiyet Kanunu'nun zorunlu lisansın düzenlendiği 129'uncu maddesi dairesinde öngörülen genel şartların yanı sıra; patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans ile ilgili olarak aynı Kanun'un 131'inci maddesinde öngörülen birtakım kümülatif şartlar da vardır. Patent konularının bağımlılığı noktasında, zorunlu lisansın tesis edilebilmesi için sonraki tarihli patent; hem teknik, hem de iktisadî bakımdan bir ilerleme içermelidir³⁶.

1. Genel Şartlar

a. Patent Konusunun Varlığı

Patent konusu olmayan buluşlar, arzu eden herkes tarafından kullanılabilen ve bu hâlde bir lisansa yahut izne ihtiyaç bulunmamaktadır. Bu bakımdan bir zorunlu lisanstan bahsedebilmek; mevcut bir hukukî korumanın varlığını gerektirir. Nitekim 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun zorunlu lisansa dair hükümlerinin lafzı da bu yöndedir. Bununla birlikte tartışma, daha ziyade zorunlu lisans bakımından patent başvurusu yapılmış bir buluş ile alâkalı olarak zorunlu lisans verilip verilemeyeceği noktasındadır.

Bu hususta farklı görüşlerin serdedilmesi söz konusudur. *Kaya*, başvuru safhasında olan yahut ön çalışma mahiyetindeki buluşların, zorunlu lisans konusu olamayacağı kanaatindedir³⁷. Bu noktada patent hakkının ne zaman doğduğu önem arz eder. Bazı müellifler farklı görüştedir. Bir diğer görüş ise, patent hakkının, buluşun tamamlanmasıyla başkaca bir işleme gerek olmaksızın resen, buluş sahibinin kişiliğinde tevhit ettiğini

³⁶ BENKARD, Art. 24 Rn. 22.

³⁷ KAYA (1996), 343.

ifade eder. *Saraç* ise bu hakkın, patentin sicile tescili ile değil; enstitü tarafından patent verilmesi kararı ile doğduğunu ifade etmektedir³⁸.

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 131'inci maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan düzenlemeye göre; patent konularının bağımlılığına istinaden zorunlu lisans verilmesi için, patent konusu buluşun, önceki tarihli patentin sağladığı haklara tecavüz edilmeksizin kullanılmasının mümkün olmaması gerekir. Bu bakımdan, patent hakkının kullanım esaslı tecavüzlere karşı korunmaya başlandığı andan itibaren, zorunlu lisans tesis edilmesinin mümkün olabileceği kanaatindeyiz.

Patent hakkında tecavüz, SMK m. 141'de düzenlenmiştir; kural olarak patent hakkına tecavüz nedeniyle dava açma hakkı, patent sahibine aittir. Buna mukabil, SMK m. 141/3 ve m. 97/4'te yer alan düzenlemelere göre; henüz başvuru safhasındaki patentler de, Bültende yayımlandıkları tarihten itibaren SMK hükümlerine göre patent korumasına tâbi olacaklardır³⁹. Keza SMK m. 141/3 ve m. 97/5'te yer alan düzenlemelere göre; tecavüz edenin patent başvurusundan ve kapsamından haberdar edilmiş olduğu hâllerde, tecavüz fiilinin gerçekleşmesi için patent başvurusunun ayrıca Bültende yayımlanmış olması da gerekmez⁴⁰.

Bu noktada, henüz başvuru safhasındaki bir patenti kullanmak isteyen bir üçüncü şahsın; zorunlu lisans talep edip edemeyeceği suali akla gelmektedir. Bu hâlde, patenti kullanmak isteyen üçüncü şahsın, hangi andan itibaren patent ya da başvuru sahibinden lisans sözleşmesi yapmasını talep edebileceğini ele almak gerekir. Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 125'inci maddesinin 4'üncü fıkrasına göre; lisans alan kişinin, lisanstan kaynaklanan hakları patentin koruma süresi boyunca kullanabileceği ifade edilmektedir. Bu bağlamda, henüz başvuru safhasındaki patentler de patent koruması kapsamında olduğundan; zorunlu lisans konusu olabileceklerdir. Nitekim SMK m. 148/8'de yer alan; başvuru safhasındaki

³⁸ **SARAÇ Tahir**, Patentten Doğan Hakka Tecavüz ve Hakkın Korunması, Ankara 2003, s. 32.

³⁹ Aynı yönde bkz. **BEKTAŞ**, s. 278.

⁴⁰ 6769 sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'nun yürürlüğe girmesinden önce, patent hakkına tecavüzün söz konusu olabilmesi için; kural olarak patent belgesinin alınmış olması gerektiği ifade edilmiştir. Bkz. **KAYA** (1996), s. 343; **ŞEHİRALİ**, s. 100.

sınâî mülkiyet haklarının hukukî işlemlere konu olabileceği yönündeki düzenleme de aynı minvaldedir.

b. Rızaî Lisans Talebinin Reddedilmesi

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 129'uncu maddesinin 2'nci fıkrasına göre; patent konusu buluşun kullanılmamasına veya patent konularının bağımlılığının söz konusu olmasına bağlı olarak zorunlu lisansın tesis edilebilmesi için mahkemeye yapılacak başvuruda; patent sahibinden mâkûl ticarî şartlar altında sözleşmeye dayalı lisans istemesine rağmen makul bir süre içinde alamadığına dair kanıt da başvuruya eklenir.

Zorunlu lisans talebinde bulunabilmek için; öncelikle patent sahibinden, mâkûl ticarî şartlar altında, sözleşmeye dayalı bir lisans talebi ve bu talebin mâkûl bir süre içinde kabul edilmemiş olması gerekir (SMK m. 129/2). Bu noktada düzenlemenin esasını kavramak için; *mâkûl ticarî şart* ve *mâkûl süre* kavramlarını ele almak gerekir.

*Mâkûl ticarî şart*⁴¹ kavramı, âkil kimseler tarafından kabul edilebilecek şartlar olarak telakki edilebilir. Bu açıdan mâkûl ticarî şartlar, rızaî bir sözleşmede taraflarca üzerinde uzlaşılacak şartlardan farklıdır⁴². Mamâfih mâkûl ticarî şartlar, tacir olanlar ve tacir olmayanlar bakımından; basiretli iş adamı gibi davranma kıstası ile alâkalıdır. Zira basiretli iş adamı gibi davranmak, esasında bir yükümlülüktür⁴³. Bu hâlde hakkaniyete uygun olan çözüm, her bir somut olay için bu şartların ayrıca tespit edilmesidir. Nitekim ticarî şartlar arasında en mühimi olan lisans ücreti, zorunlu lisans kararında mahkeme tarafından belirlenecektir.

Rızaî lisans talebinde bulunmanın; şekil yahut müzakere esaslarına dair bir kaide var mıdır? Kanun'da, bu hususlar hakkında tafsilat yoktur. Patent sahibine yöneltilecek rızaî lisans talebinin şeklinde dair herhangi bir şart zikredilmemekle beraber; SMK m. 129/2'ye göre zorunlu lisans talep edenin, patent sahibinden mâkûl ticarî şartlar altında rızaî lisans

⁴¹ Mâkûl ticarî şart kavramı, TRIPS m. 31 (b)'de zorunlu lisansın bir şartı olarak öngörülmüş; bununla birlikte taraf ülkenin, olağanüstü hallerde veya aciliyet kesbeden diğer şartlarda veya ticarî olmayan kamu yararına kullanım hâllerinde bu şarttan feragat edebileceği ifade edilmiştir.

⁴² LIN, 172.

⁴³ **AYHAN Rıza/ÇAĞLAR Hayrettin**, Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar, Tamen Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10 Bası Ankara 2017s. 240.

istememesine rağmen mâkûl bir süre içinde alamadığına dair kanıtı talebe ekleyeceği ifade edilmiştir. Bu düzenleme, ancak bu hususun mahkemeye arz edilebilecek ve muhakemede esas alınabilecek bir kanıtla bağlanması ile anlam kazanacaktır. Binnetice, rızaî lisans talebinin, iadeli taahhütlü mektup yahut noter marifetiyle yapılması; ispat kolaylığı bakımından yerinde olacaktır.

Rızaî lisans talebinde bulunulduğunun mahkemece esas alınabilecek bir kanıtla bağlanması yeterlidir. Bununla birlikte, salt bir iadeli taahhütlü mektup yollanması ya da noter marifetiyle teklifte bulunulması; ilgili sektördeki alışlagelmiş ticarî teamüle yahut ticarî dürüstlük kurallarına uygun olmayabilir. Bu bakımdan, tarafların karşılıklı iradelerin müzakere ya da mükâleme usulünde beyan edilmesi de gerekebilir. Lâkin kural olarak bunlar şart değildir; esas olan, lisans talebinde bulunan kimisenin iyiniyetli bir şekilde rızaî sözleşme kurma çabasının varlığıdır⁴⁴. Bu çaba, icap ya da icaba davet mahiyetinde tezahür edebilir. Rızaî sözleşme kurmaya dair tek bir girişimin yeterli kabul edileceği ifade edilmişse de⁴⁵; kanaatimizce girişimin ya da temasın sayısından ziyade ciddiyeti ve niteliği belirleyici olacaktır⁴⁶.

Mâkûl süre şartı ise, patent sahibinin zorunlu lisans tesisini taktiksel olarak geciktirebilmesini önlemek amacına matuftur⁴⁷. Mâkûl süre şartı, TRIPS m. 31 (b)'de yer almakla beraber; anlaşmaya taraf ülkelerin bu hususu farklı şekilde düzenlemeleri de mümkündür. Nitekim Hindistan Patent Kanunu'nda, bu süre 6 (altı) ay olarak öngörülmüştür (Sec. 84/6). Türk hukukunda ise mâkûl süre, her somut olay için ayrıca değerlendirilecektir. Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 129'uncu maddesinin 2'nci fıkrasında yer alan düzenlemeye göre; mâkûl ticarî şartlar altındaki rızaî lisans talebinin, mâkûl bir süre içinde kabul edilmemiş olması gerekir. Düzenlemenin lafzından da anlaşılacağı üzere, susmak bu bağlamda kabul anlamına gelmeyecektir. Rızaî lisans talebini reddetme ise, sarih

⁴⁴ LIN, 170.

⁴⁵ LIN, 170. Nitekim TRIPS anlaşmasının müzakerelerinde Japon temsilcinin görüşleri bu yöndedir.

⁴⁶ Aynı yönde MES Peter, Patentgesetz Gebrauchsmustergesetz, 4. Auflage 2015, § 24 Rn. 10.

⁴⁷ LIN, 174.

yahut zımnî şekilde gerçekleşebilir⁴⁸. Bu noktada ise, ciddiyetsiz ve mâkûl olmayan cevaplar yahut teklifler de reddetme sayılır.

Zorunlu lisans talebinde bulunan, kötü niyetli olmamalıdır. Daha açık bir ifade ile önceki tarihli patent sahibi, mâkûl ticarî şartlar altında rızaen lisans vermek hususunda sabit bir red fikrinde olmamasına rağmen; sırf daha uygun şartlarla zorunlu lisans almak için, gayriciddi yahut yasak savma kabîlinden talepte bulunulması kötü niyetlidir. Bu hâlde talepte bulunanın, rızaî lisans görüşmelerinde samimi ve dürüst davranmaması, kabulü mümkün olmayan şartlar ve ücretler önermesi, talebin reddine yol açabilecektir⁴⁹.

Zorunlu lisans talebinde bulunulmadan önce, patent sahibinden mâkûl ticarî şartlar altında rızaî lisans istemesine rağmen mâkûl bir süre içinde alınmadığına dair kanıtın talebe ekleneceğine dair kaidenin; bir medenî muhakeme kuralı olduğu ifade edilmiştir⁵⁰. Bunun gibi, özel bir dava şartı olduğu da ileri sürülmüştür⁵¹. Kanaatimiz odur ki bu kural, bir dava şartı olarak değerlendirilemez. Özellikle rızaî lisans teklifi ve bu teklifin reddedilmesinin mâkûl ticarî şart ve sürenin araştırılmasını gerektirdiği; buna bağlı olarak lisansın değerinin, kapsamının, şartlarının da değerlendirilebileceği dikkate alındığında, işin esasına girilmesi gerektiği açıktır.

2. Özel Şartlar

a. Asıl Patent Hakkına Tecavüz Edilmeksizin Kullanılmama

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 131'inci maddesinin 1'inci fıkrasına göre, patent konuları arasında bağımlılık; patent konusu buluşun, önceki patentin sağladığı haklara tecavüz edilmeksizin kullanılmasının mümkün olmaması hâlinde gündeme gelecektir. Bu bakımdan, patent

⁴⁸ KAYA (1996), s. 343; BENKARD, Art. 24 N. 13; MES, § 24 Rn. 12.

⁴⁹ TEKİNALP, § 37 N. 58.

⁵⁰ Xiuqin LIN, "Prior Negotiation and Remuneration for Patent Compulsory Licensing: Practice, Problem, and Proposal", **Compulsory Licensing Practical Experiences and Ways Forward** (Ed. Reto M. Hilty/Kung-Chung Liu), Heidelberg 2015, 168; BENKARD, Art. 24 Rn. 12.

⁵¹ MES, § 24 Rn. 13.

hakkında tecavüz, patent konularının bağımlılığının tanımında zikredilen özel şartlardan biridir.

Patent hakkının inhisarî mahiyetinin, müspet ve menfi olmak üzere iki yönü vardır⁵². Patent hakkının müspet yönü, patent konusu buluşun sadece hak sahibince kullanılabilmesi; menfi yönü ise, patent sahibinin üçüncü kişileri patent konusu buluşu kullanmaktan men edebilmesidir⁵³. Bu men edebilmesi yetkisi, hukuk kurallarından neşet eder ve bu kuralara aykırılık karşısında, hak sahibine birtakım hukukî yollara başvurma yetkisi bahşeder. Bu bağlamda patent hakkına tecavüz, patent sahibinin egemenlik alanına yapılan haksız bir saldırı; patent sahibinin rızası hilafla patent korunması sınırlarının aşılması olarak tarif edilebilir⁵⁴.

Patent hakkına tecavüz, SMK m. 141’de düzenlenmiş olmakla beraber; SMK m. 85/2’de düzenlenen patent sahibinin, önlenmesini talep etme hakkının bulunduğu fiilleri de dikkate almak gerekir. Patent sahibinin izni olmaksızın buluş konusu ürünü kısmen veya tamamen üretme sonucu taklit etmek; tecavüz mahiyetindeki fiillerin başında gelir (SMK m. 141/1-a). Sınai Mülkiyet Kanunu’nun 85’inci maddesinin 2’nci fıkrasında ise patent sahibinin, buluş konusu ürünün izinsiz üretimini engelleme hakkı düzenlenmiştir. Her iki hüküm de, birtakım farklılıklar ihtiva etmesine rağmen; aynı fikrî temele istinat eder.

Sınai Mülkiyet Kanunu’nun 141’inci maddesinin 1’inci fıkrasının (b) bendinde ise; kısmen de olsa taklit suretiyle meydana getirildiği bilinen ya da bilinmesi gereken tecavüz yoluyla üretilen buluş konusu ürünleri satmak, dağıtmak veya başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak ya da bu amaçlar için ithal etmek, ticari amaçla elde bulundurmamak, uygulamaya koymak suretiyle kullanmak veya bu ürünle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunmak bir tecavüz hâli olarak yer almaktadır. Patent sahibinin izni olmaksızın buluş konusu usulü kullanmak veya bu usulün izinsiz olarak kullanıldığını bildiği ya da bilmesi gerektiği hâlde buluş konusu usulle doğrudan doğruya elde edilen ürünleri satmak, dağıtmak veya başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak ya da bu amaçlar için ithal

⁵² AYHAN/ÇAĞLAR, s. 296; KAYA (1997), s. 176.

⁵³ BOZBEL, s. 735; ŞEHİRALİ, s. 100.

⁵⁴ Benzer şekilde ŞEHİRALİ, s. 100-101.

etmek, ticari amaçla elde bulundurmak, uygulamaya koymak suretiyle kullanmak veya bu ürünlerle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunmak da; SMK m. 141/1-c’de yer alan düzelemeye göre tecavüz konusu fiillerden biridir. Patent hakkını gasp etmek (SMK m. 141/1-ç) ve patent sahibi tarafından sözleşmeye dayalı lisans veya zorunlu lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek (SMK m. 141/1-d) de; Sınai Mülkiyet Kanunu’nda düzenlenmiş tecavüz mahiyetindeki fiiller arasındadır.

Tecavüz, bir üçüncü kişi tarafından gerçekleştirilebilir; bir başka ifade ile üçüncü kişi mahiyetinde olmayan lisans sahibi yahut patent sahibinin yetkilendirdiği bir kimse bu anlamda tecavüz fiilin faili olamaz⁵⁵. Bu esastan olmak üzere, zorunlu lisans talebinde bulunacak kimse bir üçüncü kişi olacaktır. Bununla birlikte, patent konusu buluşun kullanımına dair bölgesel yahut kullanım yetkisinin kapsamı bakımından kısmî lisansa sahip olan kimseler de; yetkilerini aşan kullanımlar için, şartları haiz olduğu vakit zorunlu lisans talebinde bulunabileceklerdir. Nitekim SMK m. 141’de⁵⁶ örnek kabilinden sayılan tecavüz mahiyetindeki fiiller arasında; rızaî ya da zorunlu lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz

⁵⁵ **ŞEHİRALİ**, s. 101; **SARAÇ**, s. 153. Bununla birlikte SMK m. 132/3’e göre; kamu yararı gerekçesiyle tesis edilen zorunlu lisans, inhisarî olabilir ve millî güvenlik bakımından önemli olduğu gerekçesiyle verilen zorunlu lisans kararı, buluşun bir veya birkaç işletme tarafından kullanılması ile sınırlandırılabilir. Bu hâlde patent sahibinin de tecavüz fiilinin faili olması söz konusu olabilir.

⁵⁶ SMK m. 141/1: “Aşağıdaki fiiller, patent veya faydalı model hakkına tecavüz sayılır:

a) Patent veya faydalı model sahibinin izni olmaksızın buluş konusu ürünü kısmen veya tamamen üretme sonucu taklit etmek.

b) Kısmen veya tamamen taklit suretiyle meydana getirildiğini bildiği ya da bilmesi gerektiği hâlde tecavüz yoluyla üretilen buluş konusu ürünleri satmak, dağıtmak veya başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak ya da bu amaçlar için ithal etmek, ticari amaçla elde bulundurmak, uygulamaya koymak suretiyle kullanmak veya bu ürünle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunmak.

c) Patent sahibinin izni olmaksızın buluş konusu usulü kullanmak veya bu usulün izinsiz olarak kullanıldığını bildiği ya da bilmesi gerektiği hâlde buluş konusu usulle doğrudan doğruya elde edilen ürünleri satmak, dağıtmak veya başka bir şekilde ticaret alanına çıkarmak ya da bu amaçlar için ithal etmek, ticari amaçla elde bulundurmak, uygulamaya koymak suretiyle kullanmak veya bu ürünlerle ilgili sözleşme yapmak için öneride bulunmak.

ç) Patent veya faydalı model hakkını gasp etmek.

d) Patent veya faydalı model sahibi tarafından sözleşmeye dayalı lisans veya zorunlu lisans yoluyla verilmiş hakları izinsiz genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek”.

genişletmek veya bu hakları üçüncü kişilere devretmek de zikredilmiştir (SMK m. 141/1-d).

b. Ekonomik Fayda Sağlayan Önemli Bir Teknik İlerleme

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 131'inci maddesinin 2'nci fıkrasına göre, patent konularının bağımlılığına istinaden zorunlu lisans tesis edilebilmesi için; patent konularının bağımlılığının yanı sıra, sonraki patent konusu buluşun kullanılabilmesi için, bu buluşun önceki tarihli patent konusu buluşa göre büyük ölçüde ekonomik yarar sağlayan önemli bir teknik ilerleme göstermesi şarttır. Düzenlemenin tefsiri için, *önemli teknik ilerleme* ve *ekonomik fayda* mefhumlarına sarahat kazandırmak yerinde olacaktır.

i. Teknik İlerleme Kavramı

Önemli teknik ilerleme kavramına, Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 88'inci maddesinin 1'inci fıkrası, 129'uncu maddesinin 8'inci fıkrası ve patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisansın düzenlendiği 131'inci maddesinin 2'nci fıkrasında rastlamak mümkündür; lâkin kavram Kanun'da tanımlanmış değildir. Bu bakımdan önce teknik ilerleme, akabinde ise bu teknik ilerlemenin önemli olup olmadığı üzerinde durmak gerekir.

Teknik ilerleme kavramı, kanunda tanımlanmadığı gibi; Türk öğretisinde konu üzerinde pek durulmamıştır. Bu bakımdan, yenilik yahut buluş basamağı gibi az çok da olsa sınırları kesin surette çizilmiş değildir; tabiatıyla bundan mütevelliit birtakım tartışmalar söz konusu olabilecektir. Bunun yanı sıra gelişen teknoloji, teknik ilerleme kavramını her daim değişime açık, dinamik bir yapıya sokmaktadır. Elektronik, yapay zekâ, yarı iletkenler gibi teknolojilere bağlı olarak otomotiv, haberleşme, dayanıklı tüketim malları gibi birçok sektör; girift bir tezahür ile iç içe geçmiş hâldedir. Bu ve benzeri sektörlerde girift hâlde iç içe geçmiş bulunan bu teknolojiler, esasında birçok patentli buluşa dayanır⁵⁷. Bu patent ve fikrî mülkiyet yoğunluğu, üreticilerin ve girişimcilerin hareket özgürlüğünü

⁵⁷ OSTERRIETH Christian, "Technischer Fortschritt – eine Herausforderung für das Patentrecht? Zum Gebot der Verhältnismäßigkeit beim patentrechtlichen Unterlassungsanspruch", GRUR, Heft 10, (2018), s. 985.

büyük ölçüde sınırlamaktadır⁵⁸. Her ne kadar, sektörde ihtiyaç duyulan teknolojilere ait olan patentin bedeli mukabilinde kullanılması bir çözüm olarak öngörülebilirse de; bu teknolojilerin sadece patentin ilk alındığı hâliyle kalmayacağını, sektördeki kullanımlar neticesinde birtakım gelişme ve yeniliklere uğrayabileceğini göz önünde bulundurmak gerekir.

Bu esastan olmak üzere, teknik ilerlemeye dair daraltıcı bir tanım yapılmaması gerektiği kanaatindeyiz. Aşağıda değinilen meselelerde; patent konularını bağımlılığı ile alâkalı bu genel bakış açısını muhafaza ettiğimiz görülecektir. Buna bağlı olarak; teknik ilerleme kavramına dair vereceğimiz tanım da, içtihat hukukuna azamî surette yetki tanımaya matuf şekilde, genel mahiyetli olacaktır.

Teknik ilerleme, patent hukuku ve SMK'da yer verilen kullanım dışında, başka bir mevzuatta ya da sahada, terim olarak tanımlanmış değildir. Bundandır ki teknik ilerleme kavramını, kendisini oluşturan teknik ve ilerleme kelimelerinden yola çıkmak suretiyle tanımlamaya çalışacağız. *Teknik*, bir sıfat olarak; *müspet bilimlerden elde edilen verileri, iş ve yapım alanında uygulamak ile ilgili olan manasındadır*⁵⁹. *İlerleme* ise, *daha iyi, daha yüksek bir düzeye, aşamaya erişmek, gelişmek, terakki etmek* olarak tanımlanmıştır⁶⁰. Bu esastan olmak üzere patent hukuku bakımından *teknik ilerleme*, *bir buluşun yapımı, geliştirilmesi yahut kullanılması ile alâkalı daha iyi, daha yüksek bir safhaya ulaşmak* olarak tarif edilebilir.

ii. Teknik İlerlemenin Önemli Olması

Teknik ilerleme kavramı ile alâkalı az çok kabule şayan bir tanım verildikten sonra; kanunî ifadeye bağlı olarak, teknik ilerlemenin *önemli* olması hususunda bazı açıklamalarda bulunmak gerekir. Teknik ilerlemenin önemli olup olmadığının tespiti için, birtakım kriterlere ihtiyaç olmakla beraber; konu ile alâkalı kayda değer fikirler serdedilmiş değildir. Hatta teknik ilerlemenin önemli olup olmadığını ayırt etmenin somut olay bakımından güçlüğü, önemli teknik ilerleme kıstasının tartışılmasına yol açmıştır⁶¹. Bir başka ifade ile teknik ilerlemenin önemli olup

⁵⁸ OSTERRIETH, s. 985.

⁵⁹ Türkçe Sözlük / haz.: Şükrü Haluk Akalın [ve başk.] – 11. bsk – Ankara 2011, S. 2306.

⁶⁰ Türkçe Sözlük, s. 1173.

⁶¹ Bkz. Resource Book, s. 480.

olmadığının tespiti hususunda; katî mahiyette kanunî yahut da doktrinel kıstaslar bulunmamaktadır. Bu esastan olmak üzere, önemli bir teknik ilerlemenin var olup olmadığını, her somut olay bakımından ayrıca değerlendirmek gerektiği ifade edilmiştir⁶².

Bununla birlikte, teknik ilerlemenin önemli olup olmadığının tespiti hususunda birtakım genelgeçer ilkelerin ortaya konulabileceği kanaatindeyiz. Mesela bir buluşun patentlenebilirliği ile alâkalı kanunî, kazaî ve nazarî kabullere konu olmuş *yenilik* ve *buluş basamağı* kavramlarından; teknik ilerlemenin önemli olup olmadığını tespit edebilmek hususunda faydalanmak mümkün olabilecek midir? Şüphesiz ki bunlar, teknik ilerlemeden farklıdır; aynı manaya gelmemektedir⁶³. Ancak teknik ilerlemeye nazaran kanun koyucu ve öğretinin alâkasına mazhar olduklarından; bunları referans kavram olarak değerlendirmek kanaatimizce mümkündür.

Patentlenebilirlik şartlarından biri olan *yenilik*, tekniğin bilinen durumunun aşılması olarak da ifade edilmektedir (SMK m. 83/1). Bilinme, SMK m. 83/2 hükmü dikkate alındığı vakit; kamuya arz edilme olarak telakki edilebilir⁶⁴. Bu bakımdan şu ifade edilebilecektir ki; bir buluşun yeni olup olmadığı, dünyanın herhangi bir yerinde daha önce kamuya arz edilip edilmemesine bağlıdır⁶⁵. Akabinde, bu yeni buluşun teknik sınırları tespit edilecektir. Ve nihayet, tekniğin bilinen durumu ile talep edilen patent kapsamı karşılaştırılacaktır⁶⁶.

Bir buluşun tekniğin bilinen durumunu aştığı, bir başka ifade ile yeni olduğu tespit edildikten sonra; diğer şart olan buluş basamağına bakılacaktır. Buluş basamağı, tekniğin bilinen durumunun aşılmasından farklı olarak; tekniğin bilinen durumuna ne katıldığı ile alâkalıdır. Tekniğin bilinen durumu dikkate alındığında, ilgili olduğu teknik alandaki uzmana göre aşikâr olmayan buluşun, buluş basamağı içerdiği kabul edilir

⁶² Resource Book, s. 480.

⁶³ Bu hususa dikkat çekilmiştir: Bkz. ODMAN N. Ayşe, Fikrî Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü, Ankara 2002, s. 338.

⁶⁴ SULUK (KARASU/NAL), s. 240.

⁶⁵ COLSTON Catherine, Principles of Intellectual Property Laws, London-Sydney 1999, s. 87.

⁶⁶ COLSTON, s. 93.

(SMK m. 83/4). Buluş basamağı ile ilgili olarak da, yeniliğin tespitinde olduğu gibi bir karşılaştırma faaliyeti yapılabilecektir⁶⁷.

Buluş basamağı şu açıdan önemli olabilir: Birinci patentin patentlenebilirliğine dair buluş basamağı ile ikinci patent ve birinci patent arasındaki teknik ilerleme karşılaştırılabilir⁶⁸. Sonuç olarak, birinci patentin küçük bir buluş basamağı içermesi; ikinci patentte talep edilen buluşun gerekli teknik ilerleme derecesi için, eşiği nispeten düşürecektir⁶⁹. Benzer bir değerlendirme, yenilik kıstası ile ilgili olarak da söz konusu olabilecektir. Önceki tarihli patentin, tekniğin bilinen durumunu ne kadar aştığı; sonraki tarihli patente konu olan buluşun, önceki tarihli patent ile bilinen tekniği ne kadar aştığı karşılaştırılabilir.

Patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans ile alâkalı olarak; ABD hukukunda kamu yararı kıstasının da uygulama alanı bulduğunu ifade etmek gerekir⁷⁰. Nitekim ABD hukukunda zorunlu lisansın uygulama alanı çok kısıtlıdır ve ekseriyetle rekabet ihlâllerine yönelik olarak söz konusu olmaktadır⁷¹. Bu bakımdan, patent konularının bağımlılığına bağlı olarak zorunlu lisans talebi ve tesisi, ABD’de hâkim olan liberal iktisadî anlayışla pek bağdaşmamaktadır. Bundan mütevellit, salt bir özel hukuk menfaatinden ziyade; toplumsal menfaatin de gözetilmesi suretiyle zorunlu lisans tesisi konusundan ihtiyatlı bir yaklaşım benimsenmiştir.

Kamu yararı kıstası, Alman hukukunda da uygulanmıştır. Patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans davalarından en bilineni, kamu yararı kıstasının değerlendirildiği ve Alman mahkemelerinde

⁶⁷ COLSTON, s. 102.

⁶⁸ Benzer şekilde LEISTNER Matthias, “The Requirements for Compulsory Dependency Licences: Learning from the Transformative Use Doctrine in Copyright Law”, *Compulsory Licensing Practical Experiences and Ways Forward* (Ed. Reto M. Hilty/Kung-Chung Liu), Heidelberg 2015, s. 229.

⁶⁹ LEISTNER, s. 229.

⁷⁰ JULIAN-ARNOLD, s. 350.

⁷¹ YOSICK Joseph A., “Compulsory Patent Licensing for Efficient Use of Inventions,” *University of Illinois Law Review*, no. 5 (2001), s. 1276.

görülen *Polyferon* davasıdır⁷². Dava, patent konusu bir tıbbî maddenin, tedavi maksatlı olarak yeni ve yaratıcı bir mahiyette kullanılması ile ilgilidir. Bidayet mahkemesi, bu yeni kullanımın alâkalı zorunlu lisans talebini; Alman Patent Yasası'nın 24'üncü maddesine istinaden, kamu yararı ve halk sağlığı gerekçeleriyle kabul etmiştir⁷³. Fakat Yüksek Mahkeme, bu yeni kullanım ile ilgili zorunlu lisans kararını, ilgili tedavi ihtiyacının "az ya da çok mevcut alternatif" maddeler ile karşılanamayacağını kanıtlanamaması gerekçesiyle bozmuştur⁷⁴. Buna göre Alman Yüksek Mahkemesinin kararı ile zorunlu lisans talep edene, az ya da çok eşdeğer tıbbî etkilere sahip alternatif bir maddenin bulunmadığı yönündeki olumsuz gerçeği ispat yükü getirilmiştir.

Bugün için, TRIPS m. 31'e uyumlu hâle getirilmiş bulunan Alman ve Türk patent mevzuatı bakımından, patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisanslar için; kamu yararı şartı aranmayacaktır⁷⁵. Gerçekten de, teknik ilerlemenin mahiyetinin belirlenmesi ve patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisansın tesisi ile ilgili mutlak kamu yararını gözetilen yaklaşımın terk edilmesi ve müessesenin uygulanışının kolaylaştırılması yerinde olmuştur⁷⁶. Tipik olarak, ikinci buluş tarafından getirilen önemli teknik ilerleme, yeterli bir kamu yararı olarak görülmelidir. Yeniden kamu yararı değerlendirmesine gerek yoktur⁷⁷. Mamâfih, patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans ile kamu yararı nedeniyle zorunlu lisans arasında zihnî ve gaî bir bağlantı bulunmaktadır. Kamu yararı nedeniyle zorunlu lisans, ilgili bakanlığın teklifi ve cumhurbaşkanının kararı ile tesis edilecektir. Şayet kamu yararının, kendi buluşunu, daha önceki tarihli bir patenti hukuka uygun bir şekilde kullanarak hayata geçirebilmesini gerektirdiğini düşünen buluş sahibi; şartları var

⁷² MAUME Philipp, "Compulsory Licensing in Germany", *Compulsory Licensing Practical Experiences and Ways Forward* (Ed. Reto M. Hilty/Kung-Chung Liu), Heidelberg 2015, s. 98.

⁷³ LEISTNER, s. 224-225.

⁷⁴ BGH 05.12.1995 X ZR 26/92 "Polyferon" GRUR, Heft 10, 1996, s. 190-195.

⁷⁵ Alman hukuku bakımından bkz. LEISTNER, s. 225. Nitekim "kamu yararı", SMK m. 129/1-c ve m. 132'de; ayrı bir zorunlu lisans nedeni olarak öngörülmüştür.

⁷⁶ LEISTNER, s. 227.

⁷⁷ LEISTNER, s. 230.

ise SMK m. 131 kapsamında zorunlu lisans başvurusunda bulunabilecektir.

Patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisansın düzenlendiği SMK m. 131’de zikredilmemiş olsa dahi; mevcut buluşa nazaran önemli bir teknik ilerleme kaydetmeyen ve fakat sınaî amaç farklılığı içeren bir kullanım için zorunlu lisans talep edilebileceği ifade edilmiştir⁷⁸. Bu, mülga KHK’ya istinaden yapılmış bir yorum olmakla beraber; merî mevzuat bakımından ancak farklı bir sınaî amacın başı başına önemli bir teknik ilerleme olduğunun kabulü ile mümkün olabilecektir.

Patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans tesis edilebilmesi için; esasında patent konularının aynı olması şart değildir. Bu bakımdan, boya maddesi olarak patent alınan bir ürün, daha sonra bir başkası tarafından kullanılarak ilaç olarak üretilmeye başlanmışsa, söz konusu ilaç söz konusu patentli boya ürününe bağımlı olacaktır⁷⁹. Bu noktada, “patent konularının bağımlılığı”ndan ziyade; mülga PatKHK’da yer alan “patentlerin bağımlı olması” veya “patentler arasında bağımlılık” ifadelerinin kullanılmasının yerinde olacağı haklı olarak ifade edilmiştir⁸⁰.

Teknik ilerlemenin varlığı ortaya konulduktan sonra; bu teknik ilerlemenin ekonomik yararı üzerinde durmak gerekecektir. Bu hususun değerlendirilmesi, tabiatıyla geleceğe yönelik birtakım tahmin ve beklentiler içerdiğinden; subjektif mahiyetli olma ihtimali kuvvetlidir. Teknik ilerlemeye bağlı olarak geliştirilen sonraki tarihli buluş ve patentin ekonomik değeri, tam ve katî olarak ancak piyasa şartları içinde belirlenebilecektir. Daha öncesinde yapılan değerlendirmelerin tahmine dayalı ve subjektif mahiyeti, bu kıstasın mümkün olduğunca liberal bir şekilde yorumlanmasını gerektirir.

C. Patent Konularının Bağımlılığı Hâlinde Zorunlu Lisansın Tesisi

Sınai Mülkiyet Kanunu’nda, 551 sayılı Kanun Hükmünde Kararname’den farklı olarak; Türk Marka ve Patent Kurumu’na (eski Türk

⁷⁸ ODMAN, s. 264.

⁷⁹ Örnek için bkz. KAYA (1996), s. 349.

⁸⁰ BEKTAŞ, s. 287.

Patent Enstitüsü) zorunlu lisans ile alâkalı arabuluculuk görevi yahut yetkisi verilmemiştir. Bu bakımdan patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans, SMK m. 129'da yer alan düzenlemeye göre; ancak bir mahkeme kararı ile tesis edilebilecektir.

Zorunlu lisans talebinin değerlendirilmesine dair kazaî prosedür, SMK m. 129'da yer alır. Hükmün 2'nci fıkrasında yer alan düzenlemeye göre mahkemeden zorunlu lisans talep eden kimse, patent sahibinden mâkûl ticarî şartlar altında sözleşmeye dayalı lisans talep etmesine rağmen mâkûl bir süre içinde lisans alamadığına dair kanıtı mahkemeye arz edecektir. Akabinde mahkeme, ekli belgelerin birer suretini de ekleyerek zorunlu lisans talep dilekçesini patent sahibine gecikmeksizin gönderir ve patent sahibine bunlara karşı delilleriyle birlikte görüşlerini sunması için bildirim tarihinden itibaren bir ay süre verir.

Bu esastan olmak üzere açılacak dava, bir ifa davasıdır⁸¹. Zorunlu lisans talebi ile alâkalı kazaî ve usulî esaslarda; patentin hükümsüzlüğüne dair kurallar cârîdir⁸².

1. Talep

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 131'inci maddesinin 1'inci fıkrasında yer alan düzenlemeye göre; patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisansın kurulması, sonraki patent sahibi tarafından talep edilebilecektir. Bunun dışında, zorunlu lisans talebinde bulunacak kimseye dair herhangi bir kanunî kıstas öngörülmemiştir.

Zorunlu lisans talebinde bulunabilecekler; gerçek yahut tüzel kişiler olabilir⁸³. Bu hâlde tüzel kişi, bir özel hukuk ya da kamu tüzel kişisi olabilir; ancak kamu tüzel kişilerinin ekseriyetle, SMK m. 132'de düzenlenen kamu yararı nedeniyle zorunlu lisans hükümlerine de başvurmayı tercih edebilecekleri ifade edilmelidir. Zorunlu lisans talebinde bulunacak kişilerin, aslî patent sahibi ile hâlihazırda rekabet hâlinde olmaları mümkün olabileceği gibi; zorunlu lisansın tesisinden sonra rekabet hâline

⁸¹ **TEKİNALP**, § 37 N. 60.

⁸² **BENKARD**, Art. 24 Rn. 35.

⁸³ **MES**, § 24 Rn. 8.

girecek olmaları da mümkündür. Bu hususlar, zorunlu lisans verilmesine engel teşkil etmezler⁸⁴.

Zorunlu lisans talep eden kişi, lisansa bağlı ticarî faaliyetleri, iktisadî, teknik ve hukukî bakımdan icra etmeye kâbil olmalıdır⁸⁵. Bu bakımdan, tasfiye hâlindeki bir şirketin zorunlu lisans talep edemeyeceği ifade edilmelidir. Bununla birlikte, amacı ticarî işletme işletmek olmayan bir dernek ya da vakfın, zorunlu lisans talebinin ayrıca değerlendirilmesi gerekir. Kanaatimizce yapılacak değerlendirmede, zorunlu lisans talep eden kişinin, zorunlu lisans müessesesinin ruhuna nüfuz etmiş olan kamu yararı çerçevesinde elde ettiği lisansı kullanıp kullanma kabiliyetinin yahut niyetinin olup olmadığı irdelenmelidir. Zorunlu lisans talebinde bulunan kimsenin, malî durumunun ve teknik imkânlarının patenti uygulamaya yeterli olmaması talebin reddedilmesine neden olabilecektir⁸⁶. Rızaî bir lisans sözleşmesinde; lisans sözleşmesinin kapsamı, tarafların iradesi ile belirlenir. Oysa zorunlu lisans, patentli teknolojiyi kullanma yetkisi, zorunlu lisansın amacı ile sınırlıdır⁸⁷. Bu bakımdan talep için her ne kadar kamu yararı şartı aranmayacak olsa da; zorunlu lisansın amacı ortaya konulmalı ve talep edenin bu amacı gerçekleştirmeye muktedir olması aranmalıdır. Bu bağlamda zorunlu lisans talebinde, hem lisansı vermenin hem de böyle bir lisansı alamamanın etkileri belirtilmelidir⁸⁸.

2. Görevli ve Yetkili Mahkeme

Zorunlu lisans müessesesinin menşeyini teşkil eden TRIPS Anlaşması'nın ilgili hükümlerinde; zorunlu lisansın bir idarî işlem veya mahkeme kararı ile tesis edilmesi hususunda bir sarahat yoktur. Bu bakımdan taraf devletler, zorunlu lisans tesisinin bir kazaî yahut idarî işlemle yapılmasını öngörebilirler. Sınai Mülkiyet Kanunu'nda ise, patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisansın, mahkeme kararı ile tesis edilebileceği ifade edilmiştir (SMK m. 129/2).

⁸⁴ MES, § 24 Rn. 8.

⁸⁵ HACKER, § 24 Rn. 23.

⁸⁶ TEKİNALP, § 37 N. 65.

⁸⁷ LIN, 172; BENKARD, Art. 24 Rn. 32.

⁸⁸ YOSICK, s. 1277.

Zorunlu lisans talebi, SMK m. 156'daki düzenlemeye göre ihtisas mahkemesi olan fikrî ve sınaî haklar hukuk mahkemesinde incelenecektir. Fikrî ve sınaî haklar hukuk mahkemesinin bulunmadığı yerlerde ise asliye hukuk mahkemesi görevlidir (SMK m. 156/1).

Yetkili mahkeme ise patent sahibinin mukim olduğu yer mahkemesidir (SMK m. 156/5). Şayet patent sahibinin Türkiye'de bir ikametgâhı yok ise; yetkili mahkeme, davanın açıldığı tarihte sicilde kayıtlı vekilin işyerinin bulunduğu yerdeki ve eğer vekillik kaydı silinmişse Türk Patent ve Marka Kurumunun merkezinin bulunduğu yerdeki mahkemesi olan Ankara mahkemeleri olacaktır (SMK m. 156/4).

3. Karar

Zorunlu lisansın verildiği kararda; lisansın kapsamı, bedeli, süresi, lisans alan tarafından gösterilen teminat, kullanıma başlama zamanı ile patentin ciddi ve etkin kullanımını sağlayan önlemler belirtilir (SMK m. 129/4). Bu bapta, kararın içeriği ile alâkalı kısa bir izahat ve akabinde büyük önem attığımız zorunlu lisans bedeli hakkında açıklamalara yer vereceğiz.

a. Kararın İçeriği

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 129'uncu maddesinin 4'üncü fıkrasında yer alan düzenlemeye göre zorunlu lisans kararında, lisansın kapsamı muhakkak surette belirtilmelidir. Zorunlu lisans kararında açıkça zikredilmemiş olsa dahi; karar tarihindeki patentin mevcut eklerini de kapsar. Zorunlu lisans kararı verilmesinden sonra, yeni ek patentler verilmişse ve bunlar lisans konusu patentle aynı kullanım amacına hizmet etmekte ise lisans alan, mahkemeden eklerin de zorunlu lisans kapsamına dâhil edilmesini talep edebilir. Taraflar, ek patentlere bağlı olarak genişleyen lisansın bedeli ve diğer şartları konusunda anlaşamazlarsa; bunlar mahkeme tarafından belirlenir (SMK m. 134). Bir başka ifade ile zorunlu lisansın kapsamı bakımından patentin eklerine bağlı olarak uyarlama imkânı söz konusu olabilecektir.

Zorunlu lisansın süresi de, kararda gösterilecektir. Bu süreye dair azamî yahut asgarî bir sınır söz konusu değildir. Bir başka ifade ile mahkemenin süre konusunda takdir yetkisi vardır. Bu takdir yetkisi kullanılırken; zorunlu lisansın amacı da dikkate alınmalıdır. İktisadî ve teknik

bakımdan, bu amacı gerçekleştirmeye yeterli süre verilmeli; gereğinden kısa bir süre verilmek suretiyle, sonraki tarihli patent sahibinin fikrî emeğini ve iktisadî yatırımını tabiri caizse boşa çıkarmamak gerekir. Bu sürenin azamî haddi ise, tabiatıyla önceki tarihli patentin koruma süresidir.

Zorunlu lisans kararında, lisans talep edenin iktisadî ve hukukî risklerini mâkûl bir seviyede tutabilmek adına; birtakım tedbirlerin gösterilmesi mümkündür⁸⁹. Şu unutulmamalıdır ki, zorunlu lisans kararı ile önceki tarihli patent sahibinin hakkının özüne dokunulmamaktadır; bu kimse önceki tarihli patent bakımından yine hak sahibidir. Zorunlu lisans, sadece lisans sözleşmesi ile bu hakkın devredilmesi hususunda, patent hakkı sahibinin hakları cârîdir ve korunması için bazı tedbirlerin alınması, özellikle teminat gösterilmesi karara bağlanabilecektir (SMK m. 129/4).

b. Zorunlu Lisans Bedeli

Zorunlu lisans, muhakkak surette bir bedel karşılığında tesis edilecektir. (SMK m. 129/4 ve m. 133/1). Zorunlu lisansın bedelsiz olması düşünülemez.

Zorunlu lisans bedeli, lisansın gerçek ekonomik değerine göre belirlenecektir. Bedelin tespiti hususunda, kanunî yahut doktrinel bir genel geçer formül mevcut değildir; her somut zorunlu lisans talebi, bu bakımdan ayrıca değerlendirilecektir. Bedelin tespiti, salt hukukî bir değerlendirmeden ziyade, iktisadî ve mâlî bir değerlendirmeyi; tabiatıyla bir uzman görüşü veya bilirkişi incelemesi gerektirecektir. Her ne kadar, her somut talep bakımından uygulanabilecek kıstaslar öngörülemese de; birtakım ilke ve esaslara değinmek mümkündür. Evvelâ, kararlaştırılacak zorunlu lisans bedeli mâkûl olmalı ve lisansın ekonomik değerini karşılamalıdır. Bu ise, zorunlu lisansın kapsamı, süresi veya karşılıklı lisans gibi hususların da hesaba katılmasıyla belirlenebilecektir.

Zorunlu lisans bedelinin gerçek ekonomik değeri; rızâî bir lisans sözleşmesinde, önceki tarihli patent sahibinin kabul edebileceği mâkûl lisans bedelidir⁹⁰. Mâkûl lisans bedelinin tespit edilmesi ise ancak ilgili

⁸⁹ BEKTAŞ, s. 309.

⁹⁰ BENKARD, Art. 24 Rn. 33; Resource Book, s. 476. Rızâî lisans sözleşmesinde lisans ücretinin tespitine dair usuller hakkında bkz. YÜKSEL, s. 97-104.

pazarda yapılacak bir araştırma ve değerlendirme ile mümkün olabilecektir. Bununla birlikte rızâ lisans sözleşmesi varsayımına göre, ilgili pazarda yapılacak bir araştırma ve değerlendirme neticesinde bir bedel kararlaştırmak her zaman mümkün olmayabilir. Mesela ilgili sektörlerde lisans sözleşmelerine dair herhangi bir pazarın bulunmaması, bu karşılaştırmayı imkânsız kılar⁹¹. Bu piyasa yaklaşımının işlevsel olmadığı hâllerde; patent konusu teknolojinin geliştirilmesi ile alakalı ar-ge ve diğer maliyetlerin değerlendirildiği maliyet yaklaşımı⁹²; zorunlu lisans talepçisinin lisansla kazanabileceği gerçek veya potansiyel finansal gelir miktarına dayanan gelir yaklaşımı⁹³ önerilmiştir. Bir diğer görüşe göre ise; bağımlı kullanımın önceki tarihli patent için potansiyel pazar veya değeri üzerindeki etkisinin somut bir ekonomik analizi yapılmalıdır⁹⁴.

Zorunlu lisans bedelinin, irat şeklinde ödenmesi; ya da lisans alanın cirosu ya da kazancının belli bir nispeti kadar olacağı kararlaştırılabilir⁹⁵. Bu, zorunlu lisans alan ve aslî patent sahibi açısından da, avantajlı bir uygulama olarak kabul edilebilir. Bu sayede, lisans alan kazanç elde etmediği bir lisansa ödeme yapmak zorunda kalmayacak; lisans veren de, ciddi kazanç sağlayan bir lisansı ederinden daha az bir bedel ile verme riskinden kurtulacaktır. İlgili taraflardan herhangi biri, tazminat miktarını etkileyen şartlarda önemli bir değişiklik olması durumunda, irat şeklindeki lisans bedelinin uyarlanmasını talep edebilir⁹⁶.

c. Karşılıklı Lisans Talebi

Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 131'inci maddesinin 2'nci fıkrasında yer alan düzenlemeye göre; patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans tesis edilmesi durumunda; önceki tarihli patent sahibine, sonraki tarihli patent konusu kullanma yetkisi verilebilir. 551 Sayılı Patent KHK m. 101/4'te yer alan düzenlemeye göre; karşılıklı lisansın tesis

⁹¹ LIN, 181.

⁹² LIN, 181-182.

⁹³ LIN, 182.

⁹⁴ LEISTNER, s. 230. Bunlar gibi, zorunlu lisans bedelinin tespitine dair bazı kıstaslara da değinilmiştir: Bkz. Georgia-Pacific Corp. v. United States Plywood Corp., 318 F Supp 1116, 6 USPQ 235 (SD NY 1970), LIN, s. 184 ve dn. 55.

⁹⁵ BENKARD, Art. 24 Rn. 34.

⁹⁶ BENKARD, Art. 24 Rn. 42.

edilebilmesi için; önceki tarihli ve sonraki tarihli patent konusu buluşların aynı sınaî amaca hizmet ediyor olması gerekmektedir. Sınai Mülkiyet Kanunu'nun 131'inci maddesinin 2'nci fıkrasında ise aynı sınaî amaca hizmet etme şartına yer verilmemiştir.

VI. SONUÇ

Patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans, zorunlu lisansa dair genel hükümlerin yer aldığı SMK m. 129'un yanı sıra; SMK m. 131'de ayrıca düzenlenmiştir. Düzenlemeye göre, patent konularının bağımlılığı; patent konusu buluşun, önceki tarihli patentin sağladığı haklara tecavüz edilmeksizin kullanılmasının mümkün olmaması hâli olarak tanımlanmıştır. Patent konularının bağımlılığı hâlinde; sonraki tarihli patentin, önceki tarihli patentli buluşa göre, büyük ölçüde ekonomik yarar sağlayan önemli bir teknik ilerleme göstermelidir.

Kanunî tanım ve izahat bundan ibaret olmakla; *ekonomik yarar sağlayan önemli bir teknik ilerleme* kavramının öğretisi ve yargı kararları dairelerinde sarahate kavuşturulması gerekir. Nitekim bu husus, kanunda tanımlanmış ya da açıklanmış değildir. Evvelâ teknik ilerleme kavramının, patentlenebilirlik kriterleri arasında zikredilen yenilik ve buluş basamağı kavramlarından farklı olduğunu ifade etmek gerekir. Bununla birlikte, bu iki kavrama dair kanunî, kazaî ve doktrinel literatürden faydalanmak suretiyle teknik ilerlemenin sınırlarının çizilmesi konusunda birtakım ipuçlarına ulaşmak mümkündür. Mesela önceki tarihli patentin küçük bir buluş basamağı içermesi; sonraki tarihli patentte talep edilen buluşun gerekli teknik ilerleme derecesi için, eşiği nispeten aşağı çekecektir. Benzer bir değerlendirme, yenilik kriteri ile ilgili olarak da söz konusu olabilecektir. Bu ve benzeri değerlendirmelerden ârî olarak teknik ilerleme kavramını şu şekilde tanımlamak mümkündür: *Teknik ilerleme, bir buluşun yapımı, geliştirilmesi yahut kullanılması ile alâkalı daha iyi, daha yüksek bir safhaya ulaşmaktır.* Bununla birlikte teknik ilerlemenin önemli olması hususu incelenirken; daraltıcı bir zaviyeden ziyade, düzenlemenin uygulama sahasını genişletecek mahiyette bir yorum yapılması yerince olacaktır. Teknik ilerlemenin varlığı tespit edildikten sonra; bu teknik ilerlemenin önemli olmamasını istisna olarak kabul etmek gerekir. Benzer bir bakış açısının, teknik ilerlemenin ekonomik yararının değerlendirilmesinde de cârî olabileceği kanaatindeyiz. Zira ekonomik yararın, henüz talep safhasında

tespit edilmesi son derece güçtür. Bu husus ancak, zorunlu lisansa bağlı ticarî faaliyetlerin icrası ile birlikte tam manasıyla tespit edilebilecektir.

Patent konularının bağımlılığı hâlinde zorunlu lisans, bir mahkeme kararı ile tesis olunabilir (SMK m. 129/2). Buna dair kazaî prosedür de, esas itibariyle SMK m. 129'da düzenlenmiştir. Buna göre zorunlu lisans kararında; lisansın kapsamı, bedeli, süresi, lisans alan tarafından gösterilecek teminat, lisansı kullanıma başlama zamanı ile patentin ciddi ve etkin kullanımını sağlayan önlemler belirtilecektir (SMK m. 129/4). Zorunlu lisans verilmesine dair kararda açıkça belirtilmemiş olsa da; zorunlu lisans, karar tarihinde mevcut olan patentin eklerini de kapsar.

Zorunlu lisansın süresi ile alâkalı kanunda herhangi bir alt veya üst sınır öngörülmemiştir. Bu süre belirlenirken, zorunlu lisansın amacı dikkate alınmalı; iktisadî ve teknik bakımdan bu zorunlu lisansın amacını gerçekleştirmeye yeterli bir süre verilmelidir. Bununla birlikte bu süre, tabii olarak önceki tarihli patentin koruma süresini aşamayacaktır. Zorunlu lisans kararında yer verilmesi lâzım gelen hususlardan biri de, zorunlu lisansın bedelidir. Bu bedel, zorunlu lisansın gerçek ekonomik değerine göre belirlenecek; gerçek ekonomik değer ise her somut talep için ayrıca tespit edilecektir. Elhâsıl, zorunlu lisans bedeli; rızaî bir lisans sözleşmesi kapsamında, önceki tarihli patent sahibince kabul edilebilecek yahut kabul edilmesi beklenebilecek bir bedel olarak kararlaştırılmalıdır.

KAYNAKLAR

- AKİPEK, Jale G.: Türk Eşya Hukuku (Ayni Haklar), İkinci Kitap Mülkiyet, İkinci Bası, Ankara 1973.
- AYHAN, Rıza / ÇAĞLAR, Hayrettin: Ticari İşletme Hukuku Genel Esaslar, Tamamen Gözden Geçirilmiş ve Güncellenmiş 10 Bası, Ankara 2017.
- AYİTER Nuşin, İhtira Hukuku, Ankara 1968.
- BAŞ, Mustafa: "Genel Olarak Rekabet Kuralları Karşısında Lisans Sözleşmelerinin Durumu", Ankara Barosu FMR Dergisi 1 (2), 2001, s. 79-88.
- BEKTAŞ, İbrahim "6769 Sayılı Sınai Mülkiyet Kanunu'na Göre Patent Hukukunda Zorunlu Lisans -Değişiklikler ve Eksiklikler-", Prof. Dr. Sabih Arkan'a Armağan, İstanbul 2019 s. 277-316.
- BENKARD, Georg: Patentgesetz: PatG-Kommentar Gebrauchsmustergesetz, Patentkostengesetz, 11. neu bearbeitete Auflage, 2015.
- BOZBEL, Savaş: Fikri Mülkiyet Hukuku, İstanbul 2015.
- COLSTON, Catherine: Principles of Intellectual Property Laws, London-Sydney 1999.
- COTROPİA, Christopher A.: "Compulsory licensing under TRIPS and the Supreme Court of the United States' Decision in eBay v. MercExchange", Patent Law and Theory (Ed. Toshiko Takenaka), 2008, s. 557-583.
- EREN, Fikret: 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Hazırlanmış Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 14. Baskı, Ankara 2012.
- GORECKI, Paul K.: Regulating The Price Of Prescription Drugs In Canada: Compulsory Licensing, Product Selection, And Government Reimbursement Programmes, Economic Council of Canada (Technical Report NO.8), 1981.

- GÜRİZ, Adnan: Teorik Açıdan Mülkiyet Sorunu, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları No.253, Ankara Üniversitesi Basımevi, 1969.
- GÜNEŞ, İlhami: Sınai Mülkiyet Kanunu Işığında Uygulamalı Patent ve Faydalı Model Hukuku, 2. Baskı, Ankara 2019.
- GWARTNEY, Troy L.: "Harmonizing the Exclusionary Rights of Patents with Compulsory Licensing", William and Mary Law Review, Vol. 50 No. 4, 2009, s. 1395-1438.
- HACKER, Franz: Patentgesetz Kommentar, (begründet von Rudolf Busse/herausgegeben von Alfred Keuckenschrijver), 8. neu bearbeitete und erweiterte Auflage, 2016.
- HALEWOOD, Michael: "Regulating Patent Holders: Local Working Requirements And Compulsory Licences At International Law", Osgoode Hall Law Journal, 35(2), 243-288.
- HİRŞ, Ernst: Fikrî ve Sınai Haklar, Ankara 1948.
- İNTERNET: lexpera.com
- JULIAN-ARNOLD, Gianna: "International Compulsory Licensing: The Rationales and the Reality", IDEA The Journal of Law and Technology, 33 (4), (1993), 349-400.
- KAYA, Arslan: "551 Sayılı Patent Haklarının Korunması Hakkında Kanun Hükmünde Kararname İle Getirilen Zorunlu Lisans Sistemi", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 55 (1-2), 1996, s. 335-368.
- KAYA, Arslan: "Türk Hukukunda Patentten Doğan Haklar", İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 55 (4), İstanbul 1997, 173-200.
- KIRKBEŞOĞLU, Nagehan: "Sınai Mülkiyet Ve Rekabet Hukukunda Zorunlu Lisans (Zwangslizenz)", Prof. Dr. Hüseyin Hatemi'ye Armağan, II. Cilt, İstanbul 2009, s. 1095-1132.

- KOCAYUSUFPAŞAOĞLU, Necip: Borçlar Hukukuna Giriş, Hukuki İşlem, Sözleşme, 4. Bası, İstanbul 2008'den 5. Tıpkı Bası, 2010.
- LEISTNER, Matthias: "The Requirements for Compulsory Dependency Licences: Learning from the Transformative Use Doctrine in Copyright Law", *Compulsory Licensing Practical Experiences and Ways Forward* (Ed. Reto M. Hilty/Kung-Chung Liu), Heidelberg 2015, 221-233.
- LIN, Xiuqin: "Prior Negotiation and Remuneration for Patent Compulsory Licensing: Practice, Problem, and Proposal", *Compulsory Licensing Practical Experiences and Ways Forward* (Ed. Reto M. Hilty/Kung-Chung Liu), Heidelberg 2015, 165-190.
- MAUME, Philipp: "Compulsory Licensing in Germany", *Compulsory Licensing Practical Experiences and Ways Forward* (Ed. Reto M. Hilty/Kung-Chung Liu), Heidelberg 2015, s. 95-120.
- MES Peter: Patentgesetz Gebrauchsmustergesetz, 4. Auflage 2015.
- ODMAN, N. Ayşe: Fikrî Mülkiyet Hukuku ile Rekabet Hukukunun Teknolojik Yeniliklerin Teşvikindeki Rolü, Ankara 2002.
- OĞUZMAN, Kemal/ÖZ, Turgut: Borçlar Hukuku Genel Hükümler, 6098 Sayılı Yeni Türk Borçlar Kanunu'na Güncellenip Genişletilmiş 13. Bası, I. Cilt, İstanbul 2015.
- OSTERRIETH, Christian "Technischer Fortschritt – eine Herausforderung für das Patentrecht? Zum Gebot der Verhältnismäßigkeit beim patentrechtlichen Unterlassungsanspruch", *GRUR*, Heft 10, (2018), s. 985-995.
- Resource Book on TRIPS and Development UNCTAD-ICTSD, Cambridge University Press, First published 2005.
- SARAÇ, Tahir: Patentten Doğan Hakka Tecavüz ve Hakkın Korunması, Ankara 2003.

- SEROZAN, Rona: "Mülkiyet Hakkının Özü, İşlevi ve Sınırları", Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay'ın Anısına Armağan I, İstanbul 1992, s. 239-254.
- SULUK Cahit/ KARASU, Rauf / NAL, Tamer, Fikri Mülkiyet Hukuku, Ankara 2017.
- ŞEHİRALİ, Feyzan Hayal: Patent Hakkının Korunması, Ankara 1998.
- SHAPIRO, Carl: "Navigating the Patent Thicket: Cross Licenses, Patent Pools, and Standard-Setting", Innovation Policy and the Economy, Vol. 1, 2001, s. 119-150, (<https://www.nber.org/chapters/c10778.pdf>, Erişim: 12.08.2019).
- TYLER, Neil S.: "Patent Nonuse and Technology Suppression: The Use of Compulsory Licensing to Promote Progress", University of Pennsylvania Law Review, 162(2), 2014, s. 451-476.
- YOSICK Joseph A.: "Compulsory Patent Licensing for Efficient Use of Inventions," University of Illinois Law Review 2001, no. 5 (2001): 1275-1304.
- YÜKSEL, Ali Sait: Patent ve Lisans Sözleşmesi Hukuku, İstanbul 1989.
- YÜNLÜ, Levent: "Fikri Mülkiyet Hakkı", Milletlerarası Hukuk ve Milletlerarası Özel Hukuk Bülteni, 23 (1-2), 2011, s. 891-918.